

Kauza B. L. / Die Akte B. L.¹

(Autobio)bibliografie / Eine autobiographische Bibliographie

Bedřich Loewenstein

Autoreferát I

Probírám se starými deskami, které na zažloutlém, natrženém papíře skrývají zprávy o publikační činnosti dávno zašlých let. Pochybuji o tom, jde-li o víc než o pouhé životopisné stopy, jejichž sledování je „hledáním ztraceného času“. Probírám se dalšími deskami s rukopisy neuveřejněnými, vrácenými, torzovitými. Do seznamu publikací nepatří, ale jako dokumentům jim snad přísluší možná i větší význam než textům tehdy publikovaným – publikovat znamenalo projít dobovými ideologicko-politickými filtry. Listuju svými prvními texty, které se nějakým zázrakem zachovaly půl století: Je tu například ilegální studentský časopis z jara 1948 a na dvaceti hustých stránkách z téže doby jakýsi „pokus o rozbor naší vnitropolitické situace“ – trochu opovážlivý a ovšem opožděný ohlas předúnorové publicistiky, zejména Peroutkova *Dneška*, v jehož posledním, únorovém čísle ostatně vyšel i můj první tištěný text, „TGM o politických stranách“.

V dalších deskách se zachovalo několik čísel *Cihly*, časopisu psaného na témže stroji a už svým názvem konstruktivnějšího, který v nákladu pěti výtisků koloval mezi přáteli v Akademické Ymce. Obrážel naše diskuse zvláště v roce 1950, už značně posunutě z politiky do roviny filozoficko-náboženské. Jen jediný z mých tehdejších textů se setkal s opravdovou tiskařskou černí. J. L. Hromádka roku 1950 v *Křestanské revui* otiskl mou trochu topornou recenzi jedné knihy M. Andersena-Nexö. To už jsem byl vysokoškolák: od podzimu 1949 jsem studoval filozofii a historii na Karlově univerzitě v Praze. Doba nepřála solidnímu vzdělání; obklopen mladými nadšenými komunisty s brožurovým vzděláním, otloukal jsem jim o hlavu své o málo větší vědění vzaté z Masaryka a Rádlá. Nicméně jsem si troufal psát, a tak roku 1950 na původním podkladě referátu o knize Pitrima Sorokina vzniklo rozsáhlé povídání (45 hustých

1 Aus Texten Bedřich Loewensteins zusammengestellt und mit Anmerkungen versehen von Vilém Prečan und Matthias Roeser. Der deutsche Wortlaut der ursprünglich tschechischen Texte und Dokumente stammt von Bedřich Loewenstein selbst. Die Anmerkungen 2-7 stammen von den Bearbeitern.

stran!) Krize našeho věku – hodně deklarativní a drze obecné, se silnými stopami polemik s marxisty. Zase nevím, jakým způsobem můj esej přežil „hlodavou kritiku myší“. Byl by neobstál ani při kritice lidí; předstíral jistoty, které jsem v jednadvaceti letech nemohl mít.

V roce 1951 mé střety – většinou vyprovokované – skončily vyloučením z fakulty. Měl jsem prý nesprávný postoj ke korejské válce, Sovětskému svazu a třídnímu boji. Akademická YMCA mezitím také skončila svou činnost a s ní i můj časopejsek (číslem 9). V létě jsem pracoval na předmostí pozdějšího Švermova mostu a odpoledne jsem se prokousával Kantovou *Kritikou čistého rozumu*; doba intelektuálního rozletu však minula a tvrdý život mě dohnal ve formě povolávacího rozkazu na 731 dnů. Kasárenské prostředí mě sice neumlčelo docela, ale podněcovalo úvahy spíš existenciální než vědecké. V druhém roce jsem však zase seděl nad dvěma texty. Jeden se jmenoval „Příspěvky k novému humanismu“ a obrážel mé intelektuální zmatky, druhý, „Věštcí, pionýři, proroci“, filozofie dějin psaná na kolena, také podle toho vypadal.

Mé dosavadní přesvědčení a chabé filozofické základy se tehdy octly v mlýnech sebezpytování. Nešlo jen o to, že jsem narazil na tvrdou realitu určovanou novými pravidly hry: nebyl jsem si jist, mám-li právo na svá stanoviska. Bylo mi mezitím čtyřicet let a stále jsem vlastně nic neuměl. Říkal jsem si, že bych měl začít znovu skromněji a konkrétněji. Když mi po skončení vojenské služby dovolili – po delším váhání – dokončit studium, říkal jsem si, že historie by snad mohla být takovým novým začátkem. Ovzduší fakulty ostatně bylo naprosto jiné než roku 1950: studenti už nediskutovali, nýbrž se učili na zkoušky. Na seminářích Josefa Polišenského, přece jen výjimečných svým ateoretickým *laissez-faire*, se také nediskutovalo, leda o historických detailech, a tak jsem to přijal jako šanci. V roce 1955/56 jsem sepsal předimenzovanou diplomní práci „Počátky německého demokratického hnutí“ o více než třech stech stranách a šesti stranách pramenů a literatury. Asi mou práci pořádně nepřečetli ani autoři posudků Polišenský a Siebenschein; ale chtěl jsem hlavně dokázat, že umím být i docela dobrým *historikem*.

Když na mě při umístěnkách pozapomněli, našel jsem si místo v Pedagogickém nakladatelství jako redaktor dvou učitelských časopisů. Přitom jsem sbíral materiál na pokračování své diplomky; materiálový článek k „Dějinám německých tovaryšských spolků ve 40. letech 19. stol.“ o 38 stranách, který chtěl Polišenský vydat v NDR, mi však byl z neznámých důvodů vrácen. Tanulo mi na mysli napsat velkou monografii o německém předbězrovém liberalismu, demokratismu a radikalismu a měl jsem hodně materiálu pohromadě, ale sešlo z ní, stejně jako ze studie o utopickém socialistovi Weitlingovi, o němž jsem měl přečteno snad vše. Roku 1957 vypsali aspiranturu do Historického ústavu ČSAV a tentokrát jsem měl více štěstí. Bylo to v padesátých letech ještě hodně ideologické pracoviště, a to se pak leckde obráželo i v jazykových ústupcích, kterým se i s nedůvěrou sledovaný nestraník ne vždy dokázal ubránit. František Graus mě původně usměrňoval k práci o Herderovi, ale tu bych byl do tří let nestihl napsat už z rodinných důvodů; rozhodl jsem se tedy pro rozšíření a prohloubení své diplomní práce. Do jara 1961 tak vznikla kandidátská disertace „Rané liberální

a demokratické hnutí v Německu 1789–1832“ (téměř 500 stran). Druhý díl jsem pak nenapsal, protože Antonín Šnejdárek na mně stůj co stůj chtěl kritiku západoněmecké historiografie. Ale mé postavení v ústavu, původně velmi nejisté, se v šedesátých letech postupně zlepšovalo. Mohl jsem se orientovat na novou tematiku: předpoklady nacismu v Německu. Bohužel mě ve chvíli, kdy jsem se chystal k platnější monografii, zase dohnaly reálné dějiny.

Autoreferat I (1948–1970)

Ich blättere in alten Mappen, die auf vergilbtem, eingerissenem Papier Berichte über Veröffentlichungen aus fernen Zeiten enthalten. Zweifel sind angebracht, ob sie mehr sind als nur biographische Spuren und Zeugnisse aus Zeiten, die kaum mehr jemanden interessieren. Ich blättere in weiteren Mappen mit Manuskripten, die unveröffentlicht oder Torso geblieben sind. Ins Verzeichnis meiner Veröffentlichungen gehören sie nicht, aber als Dokumente mögen sie sogar größeren Wert haben als damals publizierte Texte: veröffentlicht werden, hieß ideologisch-politischen Filter zu passieren. Ich blättere in meinen ersten Texten, die sich wie durch ein Wunder ein halbes Jahrhundert erhalten haben: Da liegt z. B. eine illegale Schülerzeitschrift vom Frühling 1948 und auf zwanzig engen Seiten aus derselben Zeit eine „Abrechnung“ mit dem kommunistischen Umsturz und Versuch einer innenpolitischen Analyse – ein dreister und allerdings verspäteter Wiederhall der Vor-Februar-Publizistik, namentlich Peroutkas *Dnešek*, in dessen Februar-Ausgabe von 1948 auch mein erster gedruckter Text, *TGM über politische Parteien*, erschienen ist.²

In weiteren Mappen haben sich einige Ausgaben der Zeitschrift *Cihla* [Ziegel] erhalten, auf derselben Schreibmaschine geschrieben und schon in ihrem Titel konstruktiver als die vorherigen Texte. In einer Auflage von fünf Stück kursierte sie unter meinen Freunden im Prager Akademischen YMCA [CVJM] – ein Spiegel unserer Diskussionen um 1950, die sich schon aus dem politischen Bereich zum Philosophisch-Religiösen hin verschoben hatten. Echter Druckerschwärze ist nur einer meiner damaligen Texte begegnet: J. L. Hromádka brachte 1951 in der *Křesťanská revue* eine ziemlich hölzerne Besprechung eines Buches von M. Andersen-Nexö. Damals war ich schon Student: seit Herbst 1949 studierte ich Philosophie und Geschichte an der Karlsuniversität Prag. Die Zeit war solider Bildung nicht günstig; von jungen, begeisterten Kommunisten mit Broschürenbildung umgeben, schlug ich ihnen mein nicht viel größeres Wissen aus Masaryk und Rádl um die Ohren. Auch mein Schreibdrang hatte nicht nachgelassen, und so entstand 1950 auf der Grundlage eines Referats über ein Buch von Pitrim Sorokin ein umfangreicher Text (45 enge Seiten!) *Die Krise unserer Zeit*, sehr deklarativ und dreist-verallgemeinernd, mit starken Spuren von Polemiken gegen meine marxistischen Kollegen. Ich weiß wieder nicht, auf welche

2 Siehe den Schluß des Beitrages von Christiane Brenner, *Über das Partei(un)wesen*.

Weise mein Essay die „nagende Kritik der Mäuse“ überstanden hat. Er hätte auch menschlicher Kritik kaum standgehalten, denn er täuschte Gewißheiten vor, die man mit 21 Jahren nicht besitzen kann.

1951 gingen die – zumeist provozierten – Zusammenstöße mit meinem Hinauswurf aus der Universität zu Ende. Begründet wurde er mit meiner falschen Einstellung zum Koreakrieg, zur Sowjetunion und zum Klassenkampf.³ Der Akademische YMCA hatte inzwischen seine Tätigkeit einstellen müssen; damit ging auch meine Minizeitschrift ein: Nr. 9 war die letzte. Im Sommer verlegte ich meine Aktivitäten auf die Baustelle der späteren Šverma-Brücke; nachmittags arbeitete ich mich durch Kants *Kritik der reinen Vernunft*. Die Zeiten intellektueller Höhenflüge waren aber vorbei, und das harte Leben erwischte mich in Form eines Einberufungsbefehls für 731 Tage. Das Kasernenmilieu setzte meinem Schreibtrieb zwar kein Ende, förderte aber eher existentielle als wissenschaftliche Betrachtungen. Im zweiten Dienstjahr saß ich schon wieder an zwei Texten. Einer hieß *Beiträge zu einem neuen Humanismus* und war Ausdruck meiner intellektuellen Wirrungen; der andere, *Seher, Pioniere, Propheten*, war ein auf dem Knie geschriebener geschichtsphilosophischer Versuch und sah entsprechend aus.

Meine bisherigen Überzeugungen und mangelhaften philosophischen Grundlagen waren damals in Mühlen des Selbstzweifels geraten. Es war nicht einfach so, daß ich vor der harten Wirklichkeit mit neuen Spielregeln kapituliert hätte, ich war aber unsicher geworden, ob ich ein Recht auf eine eigene Meinung habe. Ich war inzwischen 24 und konnte eigentlich immer noch nichts. Sollte man nicht noch einmal, bescheidener und konkreter von vorne anfangen? Als meine Militärdienstzeit zu Ende war, erlaubte man mir – nach längerem Zögern – das Studium abzuschließen, und ich dachte, mit Geschichte könnte ein solcher Neubeginn gelingen.

Die Atmosphäre an der Fakultät war im übrigen gegenüber 1950 eine völlig veränderte: die Studenten diskutierten nicht mehr, sondern paukten angepaßt für Prüfungen. In den Seminaren Josef Polišenskýs, die sich immerhin durch ihr atheoretisches *laissez-faire* von anderen positiv unterschieden, wurde auch nicht diskutiert, es sei denn über historische Einzelheiten, und das empfand ich als Chance. 1955/56 entstand eine überdimensionierte Diplomarbeit, *Die Anfänge der deutschen demokratischen Bewegung*, mit über 300 Seiten Text und sechs Seiten Quellen und Literatur. Ich fürchte, nicht einmal die Gutachter Polišenský und Siebenschein haben die Arbeit richtig durchgelesen, aber mir ging es vor allem um den Nachweis, ein einigermaßen guter Historiker sein zu können.

Als man mich bei der Arbeitsplatzzuweisung „vergaß“, fand ich einen Job im pädagogischen Verlag als Redakteur zweier Lehrerzeitschriften. Dabei konnte ich weiteres Material für eine Fortsetzung der Diplomarbeit sammeln; ein materialreicher Aufsatz zur *Geschichte der deutschen Gesellenvereine in den 40er Jahren des 19. Jahrhun-*

3 Siehe die Relegierungsbescheide der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität und die Berufung dagegen von Bedřich Loewenstein im Anhang.

derts mit 38 Seiten sollte in der DDR erscheinen, wurde mir aber ohne Begründung zurückgesandt. Mein Vorhaben war eine große Monographie über den deutschen Liberalismus, Demokratismus und Radikalismus im Vormärz, und die Vorarbeiten waren recht fortgeschritten, aber es wurde nichts daraus, ebensowenig wie aus einer Studie über den Frühsozialisten Weitling, über den ich gut wie alles gelesen und exzerpiert hatte.

1957 wurde eine Aspirantur für allgemeine Geschichte im Historischen Institut der Akademie ausgeschrieben, und diesmal hatte ich mehr Glück. Das Institut war in den fünfziger Jahren noch ein stark ideologisierte Arbeitsplatz, und das kam manchmal in sprachlichen Konzessionen zum Ausdruck, die auch ein mit Mißtrauen beobachteter Parteiloser nicht immer vermeiden konnte. František Graus, mein Betreuer, wollte ursprünglich eine Herder-Monographie von mir, aber diese hätte ich bei meinen Familienverhältnissen in den vorgeschriebenen drei Jahren nicht abzuschließen vermocht. So kam es statt dessen zur bloßen Überarbeitung und Vertiefung meiner Diplomarbeit. Anfang 1961 lag die Kandidaten-Dissertation, *Die frühe liberale und demokratische Bewegung in Deutschland 1789–1832* vor. Der geplante zweite Teil blieb ungeschrieben, weil mein neuer Chef Antonín Šnejdárek mit Nachdruck eine Kritik der westdeutschen Geschichtsschreibung forderte und ich mich in der Folge in Rezensionstätigkeit verzettelte. Aber meine zunächst unsichere Position im Institut verbesserte sich in den sechziger Jahren. Als neues Thema kristallisierte sich der „Deutsche Sonderweg“ heraus, eine Untersuchung der Voraussetzungen des Nationalsozialismus in Deutschland. Aber im Augenblick, als eine Monographie dazu im Entstehen war, holte mich wieder einmal die reale Geschichte ein.⁴

Publikační činnost 1957–1970 / Publikationstätigkeit 1957–1970

I. Knižní publikace / Publikationen in Buchform

Irrationalismus und Zivilisation: Zu den ideologischen Voraussetzungen des Nationalsozialismus. Braunschweig, Internationaler Arbeitskreis Sonnenberg 1965, 54 s. (také anglicky a francouzsky).

Otto von Bismarck: Politický životopis. Praha, Svoboda 1968, 243 s.

Středověk dvacátého století: Několik úvah nad fašismem a jeho předpoklady. Praha, Horizont 1970, 242 s. (s výjimkou 100 výtisků šlo do stoupy).

4 Siehe das Schreiben der Auswahlkommission des Instituts für tschechoslowakische und Weltgeschichte der ČSAV vom 16. Juni 1970 im Anhang.

- Evropa, světová válka a fašismus: Německo a krize civilizace.* Praha, Svoboda, edice Dialogy. (Odevzdáno do tisku a 1970 vyňato z edičního plánu).
- Fašismus a Evropa.* Fascism and Europe. Mezinárodní symposium v Praze, 28.–29. srpna 1969, I, 290 s., II., 267 s. (Interní tisk Historického ústavu ČSAV 1969/1970, zbytek nákladu zničen.)

II. Články a statě / Artikel und Aufsätze

- Německý revoluční demokrat G. Büchner. In: *Dějepis ve škole*, 3, 1957, s. 141-145.
- Marxova cesta k marxismu. In: *Dějepis ve škole*, 1, 1958, s. 10-22.
- Problémy historické metody. In: *Dějepis ve škole*, 8, 1958, s. 350-356.
- (se St. Cháberou): Alexander Humboldt. In: *Dějepis a zeměpis*, 8, 1959, s. 242-244.
- W. Weitling – dělnický mesiáš. In: *Dějiny a současnost*, 11, 1960, s. 20-21.
- K charakteru německého liberalismu 1830–31. In: *Československý časopis historický (ČsČH)*, 6, 1960, s. 814-842.
- Débuts et problèmes du mouvement démocratique naissant en Allemagne. In: *Historica*, IV, 1962, s. 38-39.
- Konec historismu? In: *Dějiny a současnost*, 1961, 12, s. 38-39.
- Bibliographie der tschechoslowakischen Arbeiten zur deutschen Geschichte. (Pro sborník NDR. Neuveřejněno.)
- Evropanská ideologie západoněmeckého dějepiscectví. In: *Dějiny a současnost*, 1962, 5, s. 40-41.
- K některým současným tendencím a tezím západoněmeckých „východních studií“. In: *Informační bulletin o otázkách německého imperialismu*, 1962, 7/8, s. 5-30.
- Obraty současného „východního bádání“. In: *Dějiny a současnost*, 1962, 11/12, s. 9-13.
- Kam jdou historici NSR? K politicko-ideologickým základům západoněmecké historiografie. In: *Nové meze německého imperialismu*, Praha 1963, s. 83-121.
- Zur Kritik an Nationalgedanken in der westdeutschen Geschichtsschreibung. In: *Der Antikomunismus in Theorie und Praxis*. Sborník. Halle 1963, s. 69-75.
- Aspekte der Geschichtsphilosophie von F. Palacký. In: *Deutsch-tschechoslowakische Beziehungen in Vergangenheit und Gegenwart*. Sborník NDR. Leipzig 1964, s. 86-89.
- Německá otázka ve společenských vědách ČSSR. Bibliografický přehled. (Nevyšlo)
- Hnědý kult. In: *Dějiny a současnost*, 1963, 8, s. 30-33.
- Jaká je naše historiografie? Polemické poznámky, převážně na téma provincialismus. In: *Dějiny a současnost*, 1963, 9, s. 9-11.
- Kultura, potřeby, ventily. In: *Dějiny a současnost*, 1964, 7.
- Lid, původnost, moderní civilizace. In: *Dějiny a současnost*, 1964, 6.
- Nejnovější dějiny v NSR. Rozhovor s M. Broszatem. In: *Dějiny a současnost*, 1964, 8.
- Může být politika vědou? In: *Dějiny a současnost*, 1964, 12.
- Racionalita, humanismus, moderní civilizace. Kulturně sociologická úvaha. In: *Dějiny a současnost*, 1964, 11, s. 20-23.
- Bonapartismus jako metodologický problém. In: *Dějiny a současnost*, 1965, 3.

- Odbornost a političnost. In: *Dějiny a současnost*, 1965, 1.
- Zur Problematik des deutschen Antidemokratismus: sozialpsychologische und ideologische Voraussetzungen für den Sieg des Nationalsozialismus in Deutschland. In: *Historica*, XI, Praha 1965, s. 121-176.
- Mimo jistotu a moc. Anatomie židovského vtípu. In: *Tvář*, 1965, 6, s. 31-36.
- Iracionalismus a civilizace. In: *Filosofický časopis*, 1966, 1, s. 45-60.
- Klasická tradice a národní kultura. In: *Literární noviny*, 17.12.1966.
- Zvládnání minulosti. Západoněmecký společenskovední obzor. In: *Filosofický časopis*, 1966, 3, s. 396-404.
- Německý válečný zážitek a iracionální kritika civilizace. Trend od světové války k fašismu v ideologické a kulturně sociologické perspektivě. In: *ČsČH*, 1966, 4, s. 521-547.
- Hesla: Malířství, Sochařství, Architektura, Film a Televize po 1945. In: *ABC světových dějin*. Praha, Orbis 1967, s. 1066-1069.
- Literaturocentrismus, profesionální idiotismus a *Orientace*. In: *Orientace*, 1967, 1, s. 91-92.
- Civilizace a její slepé uličky. In: *Orientace*, 1968, 2, s. 34-44.
- Český pravicový radikalismus a první světová válka. K tzv. válečnému zážitku. In: *Naše živá i mrtvá minulost: 8 esejí o českých dějinách*. Praha 1968, s. 158-184.
- Dějiny a současnost. In: *Dějiny a současnost*, 1968, 7.
- Osvícený absolutismus, liberalismus, demokracie. In: *Dějiny a současnost*, 1968, 8.
- Primát zahraniční politiky? In: *Dějiny a současnost*, 1968, 11.
- Lesk a bída intelektuálů. In: *Student*, 31.7.1968.
- Vývoj společenského myšlení. ABC člověka. Orbis (odevzdáno do tisku, patrně nevyšlo).
- Civilizace a její slepé uličky. Text pro mariánskolázeňskou konferenci o sociálních a lidských souvislostech vědeckotechnické revoluce. Duben 1968, 23 s. Také německy, anglicky a rusky.
- Die Zivilisation und ihre Sackgassen. In: *Futurum*, 1968, 1/2, s. 205-224.
- Začátky jedné kariéry. In: *Dějiny a současnost*, 1968, 6, s. 39-41.
- Tschechischer Rechtsradikalismus und erster Weltkrieg: Zum sogenannten „Kriegserlebnis“. In: *Gedenkschrift Martin Göhring: Studien zur europäischen Geschichte*. Hrsg. von E. Schulin. Wiesbaden 1968, s. 268-300.
- Pudy a politika. In: *Dějiny a současnost*, 1969, 2, s. 38-42.
- K vývoji pojetí fašismu: Přehled literatury o fašismu a jeho předpokladech. In: *Revue dějin socialismu*, 1969, 4, s. 559-580.
- L'esprit prussien: Idea jednoho státu. In: *Dějiny a současnost*, 1969, 6, s. 4-11.
- Fašismus a Evropa. In: *Listy*, 13.3.1969.
- K vztahu mezi psychologíí a historií. In: *ČsČH*, 4, 1969, s. 574-580.
- K sociálně patologickým důsledkům první světové války. Sympozium „K metodologickým otázkám věd o člověku“, červen 1969.
- Počátky fašismu. Historia magistra. Vysílání pro školní fonotéky 3.6.1969.

- Fašismus 30. let. Historia magistra. Vyslání pro školní fonotéky 10.6.1969.
- Faschismus und Europa. Einige kultursoziologische Bemerkungen zum Thema. Úvodní referát na mezinárodním sympoziu „Fašismus a Evropa“, srpen 1969, sv. I, s. 209-289.
- Socialismus a jeho kontext. In: *Dějiny a současnost*, 1969, 4.
- Fašismus v konfrontaci názorů. In: *Odboj a revoluce*, 1969, 2, s. 119-122.
- Fašismus a Evropa. Mezinárodní a mezioborové sympozium. In: *Revue dějin socialismu* (nevyšlo).
- První světová válka a fašismus. In: *Plamen*, 1970 (odevzdáno do tisku, nevyšlo).
- Fašismus a Evropa: glosy k mezinárodnímu sympoziu. In: *ČsČH*, 1970 (nevyšlo).
- Historie, civilizace, kultura. Doslov ke knize J. Huizingy *Homo ludens*, Mladá fronta, 23 s. (nevyšlo).
- Osudy normativního pojetí civilizace. Sborník *Teorie kultury*. (Odevzdáno do tisku, nevyšlo.)
- Il radicalismo di destra in Cecoslovacchia e la prima guerra mondiale. In: *Storia contemporanea*, I, 1970, č. 3, s. 503-527.

III. Recenze / Rezensionen

- Drang nach Osten v novém světle? In: *Dějepis ve škole*, 1958, 2, s. 96 n.
- Nová kniha o rakousko-německém liberalismu. In: *Dějepis ve škole*, 1958, 3, s. 138-139.
- Nové práce z teoretické historiografie. In: *Filosofický časopis*, 1959, 3, s. 453-456.
- Dějiny „nacionalismu“. [H. Lemberg] In: *Filosofický časopis*, 1959, 6, s. 926-934.
- K zániku výmarské republiky. [K. D. Bracher] In: *Dějepis a zeměpis*, 1960, 2, s. 63.
- Historiografie a dějiny filosofie. In: *Filosofický časopis*, 1960, 5, s. 822-831.
- Dějiny filosofie ve vyučování dějepisu. In: *Dějepis a zeměpis*, 1960, 4, s. 117-118.
- Lidstvo proti fašismu. In: *Dějepis a zeměpis*, 1960, 3, s. 67.
- Konec jedné lži. [Jetzinger] In: *Dějiny a současnost*, 1960, 9, s. 35.
- Tříkrát o ideologickém vývoji západního Německa. In: *Dějiny a současnost*, 1961, 7, s. III.
- Rozklad německé filosofie a nástup nacismu. [H. Plessner] (neuveřejněno).
- Civilizace a náboženství, úvahy katolického historika. [Ch. Dawson] In: *ČsČH*, 1962, 4, s. 520-526.
- Staré i novější cesty sudetoněmecké historiografie. In: *ČsČH*, 1963, 2, s. 244-248.
- „Prostředí“ západoněmeckého katolictví. [C. Amery] In: *Lidová demokracie*, 21.7.1963 (pod názvem Podnětná kniha západoněmeckého publicisty), s. 5.
- K ideologické přípravě nacismu v Německu. In: *ČsČH*, 1964, 2, s. 245-249.
- K některým problémům západoněmecké filosoficko-historické literatury v letech 1959-1961. In: *Filosofický časopis*, 1963, 6, s. 826-833.
- Thomas Mann a Němci. In: *Dějiny a současnost*, 1964, 4, s. 21.
- Lékařství, lidskost, odpovědnost. [Mitscherlich] In: *Dějiny a současnost*, 1964, 6, s. 20-21.

- Patologie normálnosti. Výňatky s komentářem. [E. Fromm] In: *Dějiny a současnost*, 1964, 7, s. 46-48.
- Vzpouza davu. Výňatky s komentářem. [Ortega y Gasset] In: *Dějiny a současnost*, 1964, 8, s. 46-47.
- Sociální automatismy – a co dál? Výňatky s komentářem. [A. Gehlen] In: *Dějiny a současnost*, 1964, 10, s. 46-47.
- Náročný pokus o analýzu fašismu. In: *ČsČH*, 1964, 6, s. 875-883.
- Zvenčí řízený typ. Výňatky a komentář. [D. Riesman] In: *Dějiny a současnost*, 1965, 1, s. 46-48.
- Věda a hodnocení. Recenze s ukázkami. [M. Weber] In: *Dějiny a současnost*, 1964, 12, s. 46-47.
- Útěk do nenávisťi. Recenze s ukázkami. [E. Reichmann] In: *Dějiny a současnost*, 1965, 2, s. 46-47.
- Dějiny, všední den a morálka. Recenze s ukázkami. In: *Dějiny a současnost*, 1965, 4, s. 46-48.
- Nacionalismus ve světle psychologie a sociologie. [E. Lambert] In: *ČsČH*, 1965, 4, s. 562-569.
- Teorie odlehčovacích mechanismů. [A. Gehlen] In: *Sociologický časopis*, 1966, 3, s. 457-9.
- Racionalizace politiky? In: *Sociologický časopis*, 1967, 2, s. 192.
- Zmanipulovaný mýtus a zvrhlé umění. In: *Orientace*, 1966, 5, s. 33-35.
- Parsonsovy sociologické eseje. In: *Sociologický časopis*, 1967, 3, s. 322-4.
- Starosti filosofovy. Recenze s ukázkami. [K. Jaspers] In: *Filosofický časopis*, 1966, 5, s. 691-700.
- Bastion evropské civilizace. [J. W. Brügel] Uveřejněno pod titulem Die sudetendeutschen Scharfmacher. In: *Die Zeit*, Hamburg, č. 47, 24.11.1967
- Stísněnost z civilizace. In: *Literární noviny*, 22.9.1967.
- O zvláštnosti a smyslu historiografie. In: *Orientace*, 1968, 3, s. 91-93.
- Mikrokosmos Evropy 30. let. In: *ČsČH*, 1968, 3, s. 411-413.
- Oč jde ve 20. století? [Barraclough] In: *Dějiny a současnost*, 1968, 7, s. III-IV.
- Křesťanství a dějiny. [Dawson] In: *Dějiny a současnost*, 1968, 11, s. III-IV.
- Český oportunistismus. In: *Kulturní tvorba*, 11.4.1968.
- Deset otázek Golo Mannovi. In: *Literární listy*, č. 7, 11.4.1968.
- Bašta evropanství či vězení národů? In: *Dějiny a současnost*, 1968, 6, s. III-IV.
- Primát politiky v nacismu. Úvod a překlad statí K. Horna. In: *Sociologický časopis* (nevyšlo).

IV. Zprávy o vědecké literatuře / Literaturberichte

(asi 100, většinou v *ČsČH*) / (etwa 100, meistens in *ČsČH*)

Autoreferát II

Ať jsme se tvářili sebestatečněji, bylo přece jen trpké být ze dne na den zbaven možnosti pravidelně publikovat. Zlost a pohrdání časem nezmizely, ale přistoupil olověný všední den, nevšímavost ostatních, pocit, že život jde dál – bez nás vyhozených. Pokusy uveřejňovat aspoň malé příspěvky (zprávy) ve zbylých odborných časopisech skončily ještě 1970 (zachovala se má recenze Norberta Eliase, která měla vyjít pod jménem mé ženy Marie Stryjové). Přátelé mi přes německé obchodní zastoupení posílali vědecké knihy i časopisy (*Journal of modern history*), ale ty jen posílily depimující pocit, že jsme ztraceni, že zůstáváme i se svými strážnými psy kdesi v zákoutí skutečné vědecké tvorby. U mne k tomu přistupovala i skutečnost, že má témata byla netypická, a proto o mé texty nebyl ani mezi disidenty příliš velký zájem. Přepracovával jsem tak po večerech své rukopisy (například vrácený doslov k Huizingovi) na větší studii „O normativním pojetí civilizace“, která se stala jádrem německé knihy *Plädoyer für die Zivilisation* (Hamburk 1973). Z přehledu bismarckovské literatury vznikla studie „Bonapartismus jako historický orientační pojem“; spolu s přednáškou „Obchod, mír a dialektika osvícenství“ jsem ji vydal pod názvem *Dvě přednášky o občanské společnosti* (1976) jako samizdat. Poslední verzí byly „Tři studie o občanské společnosti“ v samizdatovém sborníku *Historické studie I* (leden 1978). V prvních letech po odchodu z Akademie jsem také pracoval na vráceném rukopisu „Evropa, světová válka a fašismus“, který měl být mou habilitací. S četnými vložkami, opravami a doplňky mé „habilitace“ dodnes leží v koutě mého psacího stolu. Na přepsání jsem neměl kdy a na nové vydání mě přešla chuť už vzhledem k záplavě nové literatury, kterou jsem už nestačil vstřebat.

V lednu 1979 jsem se vystěhoval do tehdejšího západního Berlína. Byla to obrovská šance, ale také šokový zážitek. Uvědomoval jsem si, jak málo toho ve svých padesáti letech znám. Doháněl jsem četbu, doplňoval své rukopisy a připravoval jsem své přednášky a semináře (povinné čtyři dvouhodinovky týdně). Na publikace nezbylo mnoho času, zvláště když jsem chtěl ze svých studií o občanské společnosti udělat platnou knihu. Seděl jsem nad ní do roku 1985, kdy se našel nakladatel, nad druhým dílem pak ještě další čtyři roky. Mezitím mi přišla nabídka napsat pro Piperovo nakladatelství kulturně historickou knihu o Praze; vpravil jsem se do pro mě nové látky, ale vypsál jsem v ní i všechnu zlost na naši znásilněnou, zhlouplou vlast. Kniha vyšla roku 1988, v druhém vydání ji dějiny předehnaly a udělaly našťěstí zbytečnou. Začala zas nová etapa, nečekaná, jako všechno nové v dějinách.

Autoreferat II (1971–1999)

Wie tapfer man sich auch gab, so war es doch bitter, von einem Tag auf den anderen der Möglichkeit regelmäßiger Publikationstätigkeit beraubt zu sein. Wut und Verachtung ließen mit der Zeit nicht nach, aber was hinzukam, war der bleierne Alltag, das Desinteresse der übrigen, das Gefühl, das Leben gehe weiter – ohne uns Verfemte. Versuche, zumindest kleinere Beiträge in den verbliebenen Fachzeitschriften zu

veröffentlichen, waren bereits 1970 zu Ende (eine Rezension von Norbert Elias, die unter dem Namen meiner Frau Marie Stryjová erscheinen sollte, hat sich erhalten). Ausländische Freunde schickten mir über die deutsche Handelsvertretung Bücher und Zeitschriften (*Journal of Modern History*), aber diese verstärkten letztlich nur das deprimierende Empfinden, verloren zu sein, samt unseren Wachhunden im toten Winkel der tatsächlichen wissenschaftlichen Diskurse zu stecken. Bei mir kam der Umstand hinzu, an atypischen Themen zu arbeiten, weshalb an meinen Texten auch in Dissidentenkreisen kein allzu großes Interesse bestand. An den Abenden überarbeitete ich ältere Manuskripte (z. B. das abgewiesene Nachwort zu Huizinga) zu einer größeren Studie, *Normative Zivilisationsauffassung*, die der Kern meines in Hamburg erschienenen Buches *Plädoyer für die Zivilisation* (1973) wurde. Aus einem Nachtrag zu meiner Bismarck-Monographie entstand die Studie *Der Bonapartismus als historischer Orientierungsbegriff*; zusammen mit einer weiteren über Handel und Aufklärung brachte ich sie unter dem Titel *Zwei Vorträge über bürgerliche Gesellschaft* (1976) als Samisdat heraus. Die letzte Version lautete *Drei Vorträge über bürgerliche Gesellschaft* im selbstverlegten Sammelband *Historické Studie 1* (Januar 1978). In den ersten Jahren nach dem Weggang von der Akademie saß ich auch noch am vom Verlag abgelehnten Manuskript *Europa, Weltkrieg und Faschismus*, das meine Habilschrift werden sollte. Mit zahlreichen Erweiterungen, Korrekturen und Anmerkungen liegt die „Habilschrift“ bis zum heutigen Tag in einer Ecke meines Schreibtischs. Zum Abschreiben fehlte mir die Zeit und für eine neue Auflage war mir schon im Hinblick auf die Flut neuer Literatur die Lust vergangen.

Im Januar 1979 war ich ins damalige Westberlin übersiedelt. Es war eine riesige Chance, aber auch ein traumatisches Erlebnis. Mir wurde bewußt, wie gering mein Wissensfundus mit 50 noch war. Hektisch holte ich die Lektüre nach, ergänzte meine Manuskripte und bereitete Vorlesungen und Seminare vor (vier Doppelstunden wöchentlich). Für Veröffentlichungen blieb nicht viel Zeit, insbesondere, wenn ich aus meinen Studien über die bürgerliche Gesellschaft ein gültiges Werk machen wollte. Die Arbeit daran dauerte bis 1985, als sich ein Verleger fand; am zweiten Teil noch bis 1989. Inzwischen hatte mir der Piper-Verlag angeboten, ein kulturgeschichtliches Prag-Buch zu schreiben. Ich arbeitete mich in den für mich relativ neuen Stoff ein und ließ nicht zuletzt meinen Zorn über unser vergewaltigtes und verdummtes Vaterland einfließen. Das Buch erschien 1988. Die zweite Ausgabe wurde in ihren politischen Teilen von der Realgeschichte überholt und zum Glück überflüssig gemacht. Eine neue Etappe auch meines Lebens hatte begonnen – unerwartet, wie alles in der Geschichte.

Publikační činnost 1971–1999 / Publikationstätigkeit 1971–1999

I. Knižní publikace / Publikationen in Buchform

- Plädoyer für die Zivilisation.* Vorwort Golo Mann. Hamburg, Hoffmann+Campe 1973, 169 s.
- Der Entwurf der Moderne: Vom Geist der bürgerlichen Gesellschaft und Zivilisation.* Essen, R. Hobbing Verlag 1987, 328 s., 2. vyd. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1990.
- 6mal Prag.* (Pseud. Fritz Böhm) München-Zürich, R. Piper 1988, 276 s., 2. vyd. tamtéž 1990, 280 s.
- Problemfelder der Moderne: Elemente politischer Kultur.* Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1990, 268 s.
- O nacionalismu a revolucích.* Praha, Lidové noviny 1991, 75 s. (*Listy*, XX, 1990, 3, s. 38-55.)
- (vyd.) *Annäherungsversuche: Geschichte und Psychologie.* Pfaffenweiler, Centaurus-Verlagsgesellschaft 1992, 298 s.
- Projekt moderny: O duchu občanské společnosti a civilizace.* Praha, Oikoumene 1995, 296 s.
- My a ti druzí: Dějiny, psychologie, antropologie.* Brno, Doplněk 1997, 354 s.

II. Články a statě / Artikel und Aufsätze

- Historici in Tsjechoslowakije. (pseud. K. Andreas) In: *Internationale Spectator*, Amsterdam, 22.4.1974, s. 271-275.
- Tři studie o občanské společnosti. In: *Historické studie*, samizdat, Praha 1978, sv. 1, s. 1-87.
- Marxismus, fašismus, studená válka; studie. In: *Historický sborník*, samizdat, Praha 1978, sv. 2, 11 s.
- Handel, Frieden und Aufklärung. In: *Was die Wirklichkeit lehrt.* Golo Mann zum 70. Geburtstag. Frankfurt/M., S. Fischer Verlag 1979, s. 107-139.
- Hinter Prags schöner Kulisse: Zwölf Jahre nach dem Einmarsch. (Pseud. K. Andreas) In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 23.8.1980.
- Winterreise nach Prag: Lethargie und Selbsterhaltungstrieb an der Moldau. (Pseud. K. Andreas) In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15.1.1983.
- Wissen – Macht – Interesse. In: Hanno Beth (vyd.) Feder-Lese. *Publizistik zwischen Distanz und Engagement.* Harry Pross zum 60. Geburtstag. Zerling 1983, s. 177-188.
- Der Bonapartismus. Předmluva ke knize *Napoleon III. über den Zucker.* Wirtschaftspolitische Studie. Berlin, Zucker-Museum 1984, s. 7-13.

- Die böhmische Vergangenheit und die gegenwärtige „Ära Romanow“: Prager Impressionen. (Pseud. K. Andreas) In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18.2.1984.
- Das Spitzelsystem der Wachhunde und Angsthasen. Prag – sechzehn Jahre danach: Friedhofsruhe. (Pseud. K. Andreas) In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 13.10.1984.
- Bürgerliche Bewegung und nationale Orientierung um die Jahrhundertmitte. Einige Überlegungen. In: Ferd. Seibt (vyd.): *Die Chance der Verständigung 1848–1918*. München 1987, s. 117-133. (zkrác.) War Österreich zu retten? In: *Jahrbuch der Berliner Wissenschaftsgesellschaft*, 1987, s. 268-279.
- České dějiny a národní identita: Sedm tezí. In: *Svědectví*, 1988, 83/84, s. 567-574 (sborník *Pojetí českých dějin*, II, samizdat, Praha 1987).
- Theatralik, Historismus, bürgerliche Repräsentation: Aspekte der tschechischen Kultur im 19. Jahrhundert. In: *Bohemia*, Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder, 29, 1988, Heft 1, s. 15-33.
- Ökonomisches Interesse – die Triebkraft der Moderne? In: *Merkur*. Deutsche Zeitschrift für europäisches Denken. 1988, 8, s. 646-656.
- Gleichzeitigkeit des Ungleichzeitigen. Anmerkungen zum Europagedanken. In: *Lettre internationale*, 1988, 96.
- Rusko a Evropa. In: *Proměny*, 26/2 (duben 1989), s. 67-80.
- Zum Streit um den deutschen Sonderweg. In: *Der deutsche Historikerstreit aus mitteleuropäischer Sicht*. Hamburg, Junius Verlag 1989, s. 73-82.
- Současnost nesoučasného. In: *Přítomnost*, 1990, 3, s. 12-13.
- Od srpna k listopadu. In: *Přítomnost*, 1990, 5.
- Hnutí měšťanstva a národní orientace v polovině 19. století. In: *ČČH*, 1990, 4, s. 499-513.
- Eros und Zivilisation: Produktive Umwege der Triebmodellierung im neuzeitlichen Denken. In: Th. Kornbichler (vyd.): *Klio und Psyche*. Pfaffenweiler, Centaurus 1990, s. 126-135.
- Glanz und Elend der Moldaumetropole. In: *Das Parlament*, 3.8.1990, s. 16.
- Der Nationalismus als historisches und sozialpsychologisches Phänomen. In: *Psychologie und Geschichte*, 1990, 4, s. 1-9.
- Umění míru. In: *Přítomnost*, 1990, 4, s. 18-19.
- Jak integrovat chudé? Lid a chudoba v pohledu 18. a počátku 19. století. In: *ČČH*, 1991, 2, s. 219-231.
- Rozvrh občanské společnosti. Občanská společnost a násilí. In: *Sociologický časopis*, 1991, 2, s. 133-143.
- „Subjektivní činitel“ v dějinách. In: *Filosofický časopis*, 1991, 4, s. 539-548 a 5, s. 739-754.
- „Liberalismus je hroblem národů.“ Nacionální a antidemokratické myšlení v Německu po 1. světové válce. In: *Historické listy*, 1991, 1, s. 34-37.
- O politice, zájmech a populismu. In: *Přítomnost*, 1991, 12, s. 21-22.
- Annäherungsversuche. (Úvodní studie k sborníku *Geschichte und Psychologie*.) Pfaffenweiler, Centaurus 1992, s. 7-18.

- Vom Subjektiven in der Geschichte. *Tamtěž*, s. 59-74.
- Die Menschenrechte in ihrem historischen Kontext. In: *Solidarische Freiheit*. Eine interdisziplinäre Vortragsreihe. Berlin 1992, s. 29-40.
- Sapare aude. Nesnesitelná tíha novodobého bytí. In: *Prítomnosť*, 1991, 6, s. 8-9.
- Žena v osvícenském diskursu. In: *Prítomnosť*, 1992, 2, s. 24-25.
- Nationalsozialistische Revolution. Einige Fragen zur historischen Begrifflichkeit. In: Th. Nipperdey et al. (vyd.): *Weltbürgerkrieg der Ideologien*. (Sborník k 70. narozeninám E. Nolteho.) Berlin 1993, s. 122-135. (Nacistická revoluce. Několik otázek k historickému pojmosloví. In: *ČČH*, 1992, 2, s. 204-214.)
- Totalitarismus a moderna. In: *Prítomnosť*, 1992, 4, s. 20-21.
- Weltkrieg und Staatskonzeption. „Das Neue Europa“ oder „Die letzten Tage der Menschheit“? In: H. Lemberg – P. Heumos (vyd.): *Das Jahr 1919 in der Tschechoslowakei und Ostmitteleuropa*. München, Oldenbourg 1993, s. 1-19. (Úvaha z knížky *O nacionalismu a revolucích*. Praha 1991.)
- Motivy antisemitismu. In: *Prítomnosť*, 1992, 5, s. 26-27. (The motives of Anti-Semitism. In: *Anti-Semitism in Post-Totalitarian Europe*. Praha 1993, s. 19-27.)
- Eine alte Geschichte? Massenpsychologie und Nationalismusforschung. In: *Merkur*, 1992, 8, s. 657-668. Rozšířené ve sborníku: E. Schmidt-Hartmann (vyd.): *Formen des nationalen Bewusstseins im Lichte zeitgenössischer Nationalismustheorien*. München, Oldenbourg 1994, s. 87-101. (Stará historie? Masová psychologie a teorie nacionalismu. In: *Svědectví*, 1992, 93, s. 57-73.)
- Identitäten – Vergangenheiten – Verdrängungen. In: *Bohemia*, 1993, 2, s. 261-270. (Ve zkrácené podobě in: *Literární noviny*, 12.5.1994, s. 1-4.) Také in: *Vergangenheit, Geschichte, Psyche*. Idstein 1993, s. 13-21.
- O Německu, nacionalismu a bohemistické tradici (interview). In: *Křesťanská revue*, listopad 1992, 9, s. 206-209.
- Útržkovité vzpomínky zprostředkovatele. In: *Dvě desetiletí před listopadem 1989*. Praha, Maxdorf 1993, s. 45-55.
- Civilizace a obchod. In: *Filosofický časopis*, 1993, 3, s. 102-105.
- Vtipy jsou věc vážná. In: *Listy*, XXIII, 1993, 6, s. 102-105.
- Wandel des Menschenbildes. In: *Was ist der Mensch?* Europäisches Forum Alpbach 1993. Wien, Ibero 1994, s. 623-629.
- Vypovězené kompromisy. Ke krizi meziválečné německé identity. In: *Dějiny a současnost*, 1994, 2, s. 24-28.
- Animal symbolicum. In: *Křesťanská revue*, únor 1994, s. 44-49.
- Poznámky k občanské společnosti. In: *Lidové noviny*, 2.3.1994.
- O národních dějinách. In: *Lidové noviny*, 1994, 4. (*Bohemia*, 1994, 2, s. 370-372.)
- Historie má pomáhat žít: Golo Mann (1909-1994) s výtahy z korespondence 1966-1973. In: *Soudobé dějiny*, 1994, 6, s. 800-816.
- Die Historiker und ihr Heimatmuseum. In: *Bohemia*, 1994, 1, s. 122-125.
- Historici a vyhnání českých Němců. In: *Soudobé dějiny*, 1994, 2-3, s. 264-265.

- Angelika Epple, Henriette Fürth und die Frauenbewegung im Kaiserreich. (Předmluva). Pfaffenweiler, Centaurus 1996, s. VII-X.
- O dějinách a smíchu: Sociálně psychologická úvaha, zvláště o vypravování vtipů v diktaturách. In: *Occursus/Setkání/Begegnung*. Sborník k 65. narozeninám J. Křena. Praha 1995, s. 153-166.
- Od „vlasteneckých ctností“ ke kultu národa. Patriotismus mezi osvícenstvím a raným romantismem. In: *ČČH*, 1995, 4, s. 646-664.
- Manifest nepolitické politiky. Masarykova „Česká otázka“ po 45 letech. In: *Sociologický časopis*, 1995, 4, s. 463-471.
- Wir und die anderen. In: Alexander Demandt (vyd.): *Mit fremden leben*. Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Gegenwart. München, C. H. Beck 1995, s. 9-23. (My a ti druzí. In: *Sociologický časopis*, 1995, 2, s. 187-200.)
- Animal symbolicum? Historicko-antropologické úvahy. In: *Filosofický časopis*, 1996, 4, s. 535-564.
- Über Gewalt und Gewaltvermeidung. Einige Überlegungen. In: A. Gestrich (vyd.): *Gewaltfreiheit* (Jahrbuch für historische Friedensforschung). Münster 1996, s. 26-38.
- Nejsme jako oni? Čtyři úvahy o symbolech a obrazech. In: *Literární noviny*, 1996, 6, s. 1-2.
- Dějiny a dějinné obrazy. In: *Listy*, 1997, 1, s. 77-81.
- Německá katastrofa. In: *Dějiny a současnost*, 1997, 5, s. 2-7.
- Adam Ferguson. In: Theo Stammen et al. (vyd.): *Hauptwerke der politischen Theorie*. Stuttgart, Kröner 1997, s. 143-147.
- Potříže liberalismu: Dvanáct tezí. In: *Mezi liberalismem a totalitou*. Komunální politika 1848–1948. Documenta Pragensia XIV, 1997, s. 39-49.
- Původ víry v pokrok. K pětadesátinám Viléma Prečana. In: *Acta contemporanea*. Praha 1998, s. 192-205.
- Evropská krize v diagnóze a terapii T. G. Masaryka. In: *Evropa očima Čechů*. Praha, Nakl. F. Kafky 1997, s. 53-72.
- Marx v Masarykově prisma. In: *Sociologický časopis*, 1998, 4, s. 403-415 (vychází také holandsky a německy).
- Zwischen Erneuerung und Moderne. Humanistische Weltfrömmigkeit und Fortschritt. In: *Vom Zentrum des Glaubens*. Sborník k sedmdesátinám D. Brauna. Rheinfelden 1998, s. 81-90.
- Symbole, Mythen, nationale Integration. Anmerkungen zum Thema „Historische Feldbeherrschung“. In: Eva Behring et al.: *Geschichtliche Mythen in den Literaturen und Kulturen Ostmittel- und Südosteuropas*. Stuttgart, F. Steiner 1999, s. 23-31.
- Symbole der Macht – Macht der Symbole. Zur Kulturanthropologie des Bauens. (V tisku)
- Evropská občanská válka 1917–1945. In: *Historické studie*. K sedmdesátinám M. Otáhal. Praha, ÚSD 1998, s. 97-109.
- Der Patriotismus – ein offenes Projekt. In: *Češi a Němci 150 let po Bolzanovi – bilance a očekávání*. Havlíčkův Brod, Nadace B. Bolzana/Ackermann-Gesellschaft 1998,

- s. 47-63. (Částečně: Bolzano and Patriotism. In: *The New Presence*, Oct. 1998, s. 18-19.)
- Čím byl čs. rok 1968. Anketa *Listů*, 1998, 3, s. 18-19.
- Proti redukcionismu. In: *Česká historie*, příloha *Reflexu*, 22.10.1998, s. 2-4.
- Überlegungen zum tschechischen Antisemitismus. (V tisku)
- Russland und seine Revolution. Zeitgenössische Diskurse. (V tisku)
- Morální klacek na Němce? In: *Listy*, 1999, 1, s. 49-52.

III. Recenze / Rezensionen

- R. Koselleck, Kritik und Krise. In: *Journal of Modern History*, March 1976, 1, s. 122-124.
- Marxismus, fašismus, studená válka. [E. Nolte: *Deutschland und der Kalte Krieg*.] In: *Historický sborník*, samizdat, Praha 1978, sv. 2, s. 134-143.
- P. Heumos, Agrarische Interessen und nationale Politik 1848/89. In: *Jahrbuch für Geschichte Osteuropas*, 30, 1981, s. 336-337.
- Verlorene Illusionen. Die kommunistische Machtübernahme in Prag. [K. Kaplan: *Der kurze Marsch*; Lobkowicz – Prinz: *Schicksalsjahre der Tschechoslowakei*.] In: *Die Zeit*, 19.2.1982.
- Marx und der Bonapartismus. [W. Wippermann: *Bonapartismustheorie*.] In: *Die Zeit*, 25.11.1983.
- Rückwärtsgewandtes bei Karl Marx [E. Nolte: *Marxismus und Industrielle Revolution*]. In: *Die Zeit*, 2.12.1983.
- Mit Gewalt. Die Vernichtung der tschechoslowakischen Sozialdemokratie [K. Kaplan: *Das verhängnisvolle Bündnis*]. In: *Die Zeit*, 8.3.1985.
- E. Schmidt-Hartmann, T. G. Masaryk's Realism; The Syllaba, Jan Gebauer na pražské univerzitě; T. Vojtěch, Česká historiografie a pozitivismus. In: *Historische Zeitschrift*, 1985, 3, s. 719-723.
- A. O. Hirschman, Leidenschaften und Interessen. In: *Historische Zeitschrift*, říjen 1985, 2, s. 373-374.
- H. Hajek, T. G. Masaryk Revisited: A Critical Assessment. In: *Jahrbuch für Geschichte Osteuropas*, 34, 1986, 1, s. 297-299.
- M. Hübl (vyd.): Hlasy k českým dějinám. In: *Bohemia*, 27, 1986, 2, s. 458-461.
- Marsiske, „Wider die Umsonstfresser“. In: *Historische Zeitschrift*, 1987, 2, s. 450-51.
- R.-L. d'Argenson, Politische Schriften. In: *Historische Zeitschrift*, 1987, 2, s. 440-41.
- Neue Arbeiten zur Nationalbewegung im 19. Jh. [M. Hroch: *Evropské národní hnutí*; J. Kořalka: *Vztah rakouského patriotismu*; Palacký und Österreich; Aufstieg moderner Nationalgesellschaften.] In: *Bohemia*, 28, 1987, 2, s. 435-37 a 440-41.
- J. Opat, Masaryk v 80. letech. (neuveřejněno)
- Historická logika politického nerozumu [Krippendorff: *Staat und Krieg*]. (Nezjištěno.)
- Gawlick – Kremendahl, Hume in der deutschen Aufklärung. In: *Historische Zeitschrift*, 1988, 3, s. 706-07.

- J. Křen – V. Kural – D. Brandes, Integration oder Ausgrenzung; K. Kaplan, Poválečné Československo. In: *Historische Zeitschrift*, 1988, s. 457-460.
- W. Iggers, Die Juden in Böhmen und Mähren. In: *Modern Austrian Literature*, 1988, 2, s. 134-136.
- Hoffnung – ein Zustand des Geistes [V. Havel: *Dálkový výslech*]. In: *Bohemia*, 29, 1988, 1, s. 224-226.
- J. Krejčí, Miroslav Tyrš. In: *Bohemia*, 29, 1988, 1, s. 224-226.
- G. Langer, Bewertung des Barock. In: *Bohemia*, 29, 1988, 1, s. 211.
- R. Preisner, Až na konec Česka. In: *Bohemia*, 30, 1989, 2, s. 424-426.
- J. Mourková, Buřiči a občané. In: *Bohemia*, 30, 1989, 2, s. 436-437.
- E. Klin – J. Loužil, F. T. Bratranek – ein polonophiler Mittler. In: *Bohemia*, 30, 1989, 2, s. 433-434.
- R. J. Hoffmann, Masaryk und die tschechische Frage. In: *Historische Zeitschrift*, 1990, 1, s. 177-79.
- G. Jüttemann (vyd.), Wegbereiter Historischer Psychologie. In: *Historische Zeitschrift*, 1990, 2, s. 383-84.
- A. Klíma, Češi a Němci 1848/49. In: *Historische Zeitschrift*, 1990, s. 723-725.
- P. Kopf, Hume, Philosoph und Wirtschaftstheoretiker. In: *Historische Zeitschrift*, 1990, s. 163-164.
- M. J. Lasky, Utopie und Revolution. In: *Historische Zeitschrift*, 1991, s. 681-82.
- Alte Hasen im Grau [H. Mommsen – J. Kořalka: *Ungleiche Nachbarn*]. In: *Der Tagesspiegel*, 16.1.1994.
- Nur der Satte ist mündig [J. G. A. Pocock: *Die andere Bürgergesellschaft*]. In: *Der Tagesspiegel*, 29.3.1994.
- Böhmen im 19. Jahrhundert. In: *Historische Zeitschrift*, 1996, s. 619-621.
- Böhmen im 19. Jahrhundert. In: *Damals*, 96-6, s. 52.
- Kulturen an der Grenze. Böhmisches-österreichische Nachbarschaft [E. Komlosy – V. Bůžek – F. Svátek: *Kultury na hranici*]. In: *Damals*, 96-7, s. 55.
- Breuer, Bürokratie und Charisma. In: *Sociologický časopis*, 1996, 3, s. 372-374.
- F. Svátek, Politické elity v historiografii a politologii. Týž, K dějinám sociálních elit první Československé republiky. In: *Bohemia*, 38, 1997, 1, s. 230-232.
- M. Havelka (vyd.) Spor o smysl českých dějin. In: *Bohemia*, 38, 1997, 2, s. 423-425.
- E. Gellner, Bedingungen der Freiheit. In: *Historische Zeitschrift*, 1997, s. 126-128. (*Sociologický časopis*, 1997, 2, s. 241-242.)
- R. Jaworski – R. Luft (vyd.) 1848/49. Revolutionen in Ostmitteleuropa. In: *Damals*, 97-7, s. 46-47.
- J. Křen, Konfliktgemeinschaft 1789–1918. In: *Damals*, 97-7, s. 46-47.
- Sociologie mezi historismem a normativismem. Statě Karla Achama. In: *Sociologický časopis*, 1998, 1, s. 119-121.
- J. Rataj, O autoritativní stát. In: *Bohemia* (v tisku).
- V. Houžvička, Reflexe sudetoněmecké otázky. In: *Bohemia* (v tisku).
- Verselbständigte Symbolwelten [V. Macura: *Český sen*]. In: *Bohemia* (v tisku).